

Тема: Україна в умовах незалежності до сьогодні

План:

1. «Помаранчева революція»
2. Вступ України до СОТ. Міжнародна фінансова криза. Загострення відносин з Російською Федерацією.
3. Особливості політичного розвитку України 2010-2013 рр.
4. Причини та передумови Революції Гідності (21 листопада 2013 р. – 22 лютого 2014 р.)
5. Причини та передумови війни.
6. Події на фронті у 2016-2022 роках
7. Міжнародне значення та оцінки світового співтовариства російсько-української війни.

1.

"Помаранчева революція" – це акції протесту українських громадян, викликані масовими фальсифікаціями президентських виборів 2004 року на користь провладного кандидата Віктора Януковича. Зазначені події отримали назву за кольором, який використовували прибічники кандидата в президенти Віктора Ющенка й опозиційної партії "Наша Україна". Під помаранчевими стягами гуртувалися громадяни, яким була небайдужа доля України.

31 жовтня 2004 року відбувся перший тур четвертих президентських виборів.

У західних і центральних областях перевага була на боці Віктора Ющенка, у південних і східних – відповідно Віктора Януковича. Перед другим туром Ющенко очолив коаліцію, до якої ввійшли кандидати з першого туру – Юлія Тимошенко, Олександр Мороз та Анатолій Кінах. Янукович же зробив ставку на максимальну явку свого потенційного електорату у східних областях і не без застосування адмінресурсу. Чинний президент Леонід Кучма не підтримав кандидатуру прем'єр-міністра, і за два дні до другого туру визнав передвиборчу кампанію брудною. Він запевняв, що влада зробить все, щоб ситуація не переросла у революцію.

Другий тур виборів відбувся 21 листопада 2004 року. Віктор Янукович, розуміючи, що перевага не на його боці, для власної перемоги використав увесь можливий адміністративний ресурс, у результаті чого сфальсифікована явка на Донбасі зросла до 89,5% у Луганській і до 96,7% у Донецькій областях.

Ще 21 листопада прибічники партії "Наша Україна" почали облаштовувати на майдані Незалежності в Києві наметове містечко. Кількість мітингувальників того дня становила близько 30 тисяч осіб, а вже наступного сягнула 100 тисяч. 23 листопада на Хрещатику було встановлено 400 наметів. Завдяки супутниковій трансляції з майдану Незалежності про події в Україні дізнався світ. Іноземних журналістів дивував масштаб народного виступу, який було спричинено не стільки результатами

виборів, як незадоволенням громадян своїм становищем та уклад суспільного життя, що панував понад десятиліття.

24 листопада Центральна виборча комісія затвердила офіційний протокол другого туру виборів, які суттєво відрізнялися від даних Національного екзит-полу. Голова Верховної влади Володимир Литвин оголосив, що жоден державний орган не має повноважень скасовувати результати виборів. Леонід Кучма, в свою чергу, закликав до незастосування сили щодо протестувальників і нагальну потребу шукати вихід із глухого кута.

Дні минали, проте становище не змінювалося, переговори між сторонами не давали результатів. Нарешті 27 листопада на позачерговому засіданні Верховної Ради депутати висловили недовіру Центральній виборчій комісії. У цей час прибічники Януковича у східних і південних областях намагалися посилити сепаратистські настрої, що загрожувало цілісності країни, проте їхня спроба зазнала невдачі, не отримавши розвитку.

Остаточний вердикт очікувався від Верховного суду України. Його врешті було оголошено 3 грудня: "враховуючи неможливість оприлюднення офіційних результатів другого туру виборів, провести повторне голосування 26 грудня 2014 року".

Після 12 днів Помаранчевої революції напруженість нарешті спала, політики розпочали обговорювати зміни у виборчому законі, зміщення центру влади від президента до парламенту й уряду, перегляд складу Центральної виборчої комісії. 8 грудня в результаті голосування Верховної Ради Україна перетворилася на парламентсько-президентську республіку. А 26 грудня внаслідок перевиборів новим президентом було обрано Віктора Ющенка.

2.

У відносинах України з Російською Федерацією від початку проголошення незалежності періодично виникали конфлікти, спровоковані російською стороною. Кожного разу українська сторона знаходила можливості вирішувати проблемні питання шляхом переговорів і домовленостей.

Після обрання Президентом України В. Ющенка у 2005 р. російський політиком укотре проявив бажання вирішальним чином впливати на події в Україні. Російська Федерація висловила своє ставлення до новообраного Президента України практичними діями: на початку 2006 р. перекрила Україні газ. З'явилося нове поняття – **газова війна**.

Україно-російські газові конфлікти / газова війна – серія економічних конфліктів між компаніями НАК «Нафтогаз України» та «Газпром» щодо умов постачання природного газу з Росії до України, а також його транзиту до країн Європи.

Відносини між [РФ](#) і [Україною](#) загострилися після того як у **березні 2005** російська газова монополія [«Газпром»](#) зажадала від України ([«Нафтогаз»](#)) платити за газ з **2006** за цінами, близькими до європейських (біля \$250 за 1000м³). При цьому сама [Російська Федерація](#) купувала газ у [Туркменістані](#) за ціною \$44 за 1000 м³.

Українське керівництво до останнього моменту не було готове платити більше і [Газпром](#), посилаючись на 4 параграф договору про постачання газу, за яким ціни на газ визначаються щорічно, у ніч на **1 січня 2006** зупинив постачання. З боку [Газпрому](#) пролунали звинувачення, що [Україна](#) "приступила до несанкціонованого відбору газу", призначеного європейським споживачам. Представники українського [Нафтогазу](#) звинувачення відкинули. За результатами перемовин було підписано нові домовленості про збільшення вартості газу майже удвічі – до 95 доларів США за кубометр.

На тлі політичних чвар відбулася важлива подія на шляху реформування української економіки: **у 2008 р. Україна стала членом Світової організації торгівлі (СОТ)**. Проте скористатися цими перевагами Україна не встигла. До неї докотилася світова економічна криза 2008–2009 рр. Криза засвідчила слабкість банківської системи України і нерозважливість кредитної політики у попередні декілька років. Країна опинилась на межі *дефолту*. Стабільність нацвалюти вдалося утримати на рівні 1\$ = 7–8 грн. лише завдяки фінансовій допомозі Міжнародного валютного фонду. Натомість удвічі зросла зовнішня заборгованість України. Фінансові негаразди і зменшення експорту призвели до зменшення обсягів виробництва в усіх основних секторах економіки, крім сільського господарства.

Узимку **2008–2009 рр.** розгорнулася **друга газова криза**. 1 січня 2009 р. «Газпром» припинив постачати газ на територію України, звинувативши Україну у крадіжці газу. 7 січня РФ повністю перекрила газ. Без газу залишилися Болгарія, Греція, Хорватія, Угорщина, Австрія, Румунія, Словаччина та Польща. До переговорів підключилася Єврокомісія. Після тривалих перемовин Прем'єр-міністр України Ю. Тимошенко була змушена укласти газовий контракт з розрахунковою ціною газу на рівні 450 доларів за тисячу кубометрів.

25 лютого відбулась інавгурація Віктора Януковича. З його приходом до влади розпочалась концентрація влади в руках Партії регіонів. Вже 11 березня 2010 р. у відставку було відправлено уряд Ю. Тимошенко, натомість уряд було сформовано Партією регіонів, яки очолив Микола Азаров. Вже у вересні 2010 р. Конституційний суд визнав неконституційним Закон «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV (політреформу 2004 року) у зв'язку з порушенням процедури його розгляду і ухвалення і відновив дію Конституції України 1996 року. Таким чином, Янукович отримав значно більші повноваження, а Україна знову стала президентсько-парламентською республікою.

Водночас було ініційоване кримінальне провадження щодо лідера опозиції Ю. Тимошенко, її звинуватили в перевищенні службових обов'язків. Найбільшою є справа «по газовому договору з Росією від 19.1.2009 року». 11 жовтня 2011 року Ю. Тимошенко була засуджена на 7 років у «справі газового договору з Росією». Розпочались переслідування і інших опозиціонерів, зокрема Юрія Луценка, якого теж було засуджено до 4 років позбавлення волі. Багато опозиційних політиків виїхали за межі країни. Водночас розпочались утиски свободи слова та переслідування журналістів. Україна за рейтингом демократії, який щорічно оприлюднює «Економіст», впала з 53 місця («неповна демократія») до 79 («гібридний режим»), а в рейтингу «Індекс свободи слова», який оприлюднює міжнародна організація «Репортери без кордонів», Україна тільки за 2010 рік опустилась на 42 позиції й посіла 131 місце між Іраком (130) та Ізраїльськими територіями (132).

3 липня 2012 р. Верховна Рада прийняла Закон «Про засади державної мовної політики», авторами якого були Колесніченко та Ківалов, члени Партії регіонів. Закон був спрямований на розширення прав російської мови, ним провладна партія хотіла здобути собі політичні бонуси на майбутніх виборах. Проте цей закон був популістським, і не витримує критики Венеціанської комісії, для його реалізації необхідно близько 15 млрд доларів.

Вибори 2012 р. Напередодні парламентських виборів, провладна партія ініціювала зміни до виборчого законодавства, зокрема прохідний бар'єр для політичних партій було збільшено до 5%, а також заборонено брати участь у виборах політичним блокам, що на думку експертів, зроблено для того, щоб не дати об'єднатися розрізненій опозиції. Незважаючи на численні фальсифікації, підкуп виборців та використання адміністративного ресурсу Партія регіонів отримала – 30% голосів; Батьківщина – 25,54%; УДАР – 13,96%; КПУ – 13,18%; Свобода – 10,44%. Оскільки вибори відбували за змішаною системою то владі вдалось перетягнути на свою сторону чимало самовисуванців і ввже 12 грудня 2012 р. було затверджено уряд на чолі з М. Азаровим, спікером Верховної Ради став один з лідерів Партії регіонів В. Рибак.

"Вставай, Україно!". Узурпація влади Партією регіонів, небажання влади йти на діалог з опозицією і суспільством та погіршення економічного становища України призвело до глибокої **суспільно-політичної кризи**. 14 березня 2013 р. у Вінниці опозиційні партії ВО "Батьківщина", УДАР та ВО "Свобода" розпочали масові акції протесту **"Вставай, Україно!"** проти режиму Януковича. Масові акції відбулись у всіх обласних центрах України. Влада всіляко ускладнювала та перешкоджала проведенню мітингів, але навіть у Донецьку на мітинг 31 травня вийшло до 4 тисяч людей.

Зовнішня політика. Прихід до влади Януковича ознаменувався поверненням до багатовекторної, а по суті **проросійської** зовнішньої політики. Вже 21 квітня 2010 р. президент РФ Д. Медведєв відвідав Харків, де було підписано угоду про знижку у сто доларів ціни на газ для України, взамін українська сторона погоджувалась продовжити термін дислокації ЧФ Росії до 2042 р., так звані Харківські угоди. Ще 2 квітня президент В. Янукович ліквідував комісію з підготовки вступу України до НАТО. Водночас Київський апеляційний суд заборонив проведення референдуму з питання вступу України до НАТО. 1 липня 2010 р. Верховна Рада ухвалила Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», в якому наша держава визначається як **позаблокова** європейська держава.

2.

Євромайдан, Єврореволюція, Революція Гідності – усі ці терміни сьогодні стали невід’ємною складовою в історії побудови української державності. Україна є досить молодою республікою, юридично свою незалежність вона отримала у 1991 р., проте в реаліях це було далеко від бажаного. Протягом усього періоду незалежності ми стали свідками того, як наша держава поступово перетворювалася на другорядну країну світу, сателіта Російської Федерації. Замість реформ та змін, в країні зберігалася законсервованість системи, котра дісталась нам у спадок ще від Радянського Союзу. **Тіньова економіка, зростання корупції та хабарництва,**

безвідповідальність влади та її авторитарний характер, навмисне знищення армії практично зруйнували потенціал країни.

Україна перебувала у стані постійної кризи у всіх сферах життя. Помаранчева революція 2004 р. мала стати рушійною силою до змін, люди вірили, що буде усе по-новому. Проте очікування не справдилися, а навпаки, були розбиті у пух і прах. У 2010 р. до влади прийшла «банда олігархів», яка вирішила знищити рештки справжнього українства та й ще за його рахунок нажитись.

Президент В. Янукович за час свого правління (2010–2014 рр.) встиг узурпувати конституцію 2004 р. та зосередити у своїх руках усю повноту влади. Колишній співдоповідач Парламентської асамблеї Ради Європи щодо України Ханне Северінсен так прокоментувала формування влади Януковичем у перші два місяці каденції: «Я дуже занепокоєна. Я завжди знала, що в Україні вразлива демократія. Але я навіть не уявляла, що за два місяці, відколи працює новий Президент, він використав їх для того, щоб підібрати під себе уряд, скасувати результати виборів 2007 року, повністю підкорити собі Вищу раду юстиції, Верховний Суд, СБУ і навіть парламент». Все ж українці вірили, якщо Україна стане на шлях європейської інтеграції, то в державі будуть проведені соціально-економічні та політичні реформи. Але сценарій розвивався зовсім по-іншому.

Адміністрація президента В. Януковича та уряд на чолі з М. Азаровим вели активну проросійську зовнішню політику. Важливим етапом в історії незалежної України мав стати **Вільнюський саміт східного партнерства 28–29 листопада 2013 р.** Але незадовго до цього була зроблена неочікувана для всіх заява: **Кабінет Міністрів України вирішив призупинити процес підготування до укладання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.** Такий хід подій аж ніяк не влаштовував українців, які покладали великі надії на співробітництво України із ЄС, а тому зроблена заява стала тим каталізатором, який призвів до перших актів протесту.

Навесні 2014 року, після загибелі Героїв Небесної Сотні та перемоги Революції Гідності, президент Янукович утік до Росії. 1 березня він закликав президента Російської Федерації відновити його владу в Україні. Так почалася сучасна російсько-українська війна. Скориставшись цим зрадницьким закликом, Росія почала окупацію Криму. Півострів був нашим найслабшим місцем через наявність великої кількості російських військових баз, Чорноморського флоту ВМФ РФ та частину проросійські налаштованих мешканців.

Початком операції із захопленням Криму прийнято вважати 20 лютого, оскільки медаль Міністерства оборони Російської Федерації «За повернення Криму!» була запроваджена 21 березня 2014 року. А вже за кілька днів російський міністр оборони Шойгу видав перші медалі зрадникам України та російським військовим, які брали участь у захопленні Кримського півострова. Президент Російської Федерації до останнього не визнавав, що це його військові захопили в Криму будівлі парламенту, уряду, українські військові бази. Спочатку він взагалі заперечував, що російські солдати захоплюють українські військові частини та кораблі в Криму.

Патріотичні українці та кримські татари разом чинили мирний спротив окупантам. Але до кінця березня російські військові взяли під контроль усі бази української армії в Криму. Тут Збройні Сили України зазнали перших втрат. 18 березня під час штурму бойовиками Ігоря Гірка 13-го фотограметричного центру ВМС в Сімферополі від вогнепального поранення загинув український військовий Сергій Кокурін.

25 березня в Донузлаві захоплено останню військову частину, що тримала український прапор у Криму, – морський тральщик «Черкаси» ВМС України. З цього дня Автономна Республіка Крим і Севастополь були повністю окуповані ЗС РФ.

Під час захоплення росіянами Криму нова українська влада лише почала опановувати ситуацію в державі. Правоохоронці та армія були дезорганізовані нападом. Керівники багатьох силових органів, призначених Януковичем, виявилися зрадниками чи втекли до Росії, підірвавши роботу силових органів. Українські військові були змушені відступити з Криму. Але Збройні Сили України перекрили виїзди з півострова і протистояння перенеслось на південь активні бойові дії почались уже на сході нашої країни.

А на українському Донбасі розгорнулася зовсім інша історія. Тут російський наступ дав збій. Багато учасників Революції Гідності пішло в добровольчі підрозділи. Вони підсилили боєздатність ослаблених роками знищення Збройних Сил України.

Спочатку росіянам вдалося захопити не одне велике місто Донбасу, навіть Донецьк і Луганськ. За аеропорти обох цих міст тривали важкі бої. Наші утримували стратегічні позиції по всьому регіону та на кордоні з Росією. 12 квітня до Слов'янська з Криму прибув озброєний загін диверсантів Головного розвідувального управління ГШ ЗС РФ під командуванням полковника російських спецслужб Ігоря Гірка, який брав участь у двох чеченських війнах, боях у Боснії і Придністров'ї, був безпосереднім учасником окупації Криму. Почались бої за Слов'янськ.

14 квітня на територіях Донецької та Луганської областей почалась антитерористична операція (АТО) проти російських незаконних збройних формувань. Зібравши усі боєздатні частини, влітку 2014 року українське військо перейшло в наступ. Після взяття Слов'янська армія розвила наступ і звільнила від окупантів Щастя, Бахмут, Рубіжне, Краматорськ, Авдіївку, Маріуполь та десятки інших міст і селищ.

17 липня трапилась подія, що збільшила підтримку України з боку міжнародної спільноти. Поблизу міста Чистякового зенітно-ракетний комплекс «Бук» зі складу 53-ї зенітно-ракетної бригади ЗС РФ збив пасажирський літак «Боїнг 777» авіакомпанії «Малайзійські авіалінії». Загинули 283 пасажери і 15 членів екіпажу. Цей відвертий акт тероризму поглибив міжнародну ізоляцію РФ і посилив санкційний тиск на неї.

Після успішного наступу українських сил і звільнення десятків захоплених міст, росіяни зрозуміли, що силами одних найманців та диверсантів їм не втримати захоплені українські землі сходу. Тому на початку серпня вони ввели на територію України 8 батальйонно-тактичних груп чисельність більше 8 тисячі осіб. Також вони почали масовані артилерійські обстріли українських підрозділів на кордоні з територією Росії.

Наслідком відкритого російського вторгнення стали важкі бої за Іловайськ, Донецький аеропорт і Дебальцеве. Під час цих боїв російські війська зазнали значних втрат і зрозуміли, що війна з Україною дорого їм обійдеться. Від 2015 року, після боїв за Дебальцеве, лінія фронту змінилася несуттєво. Триває позиційна «мала війна». За цей час Україна втратила більше трьох тисяч військових убитими, дванадцять тисяч

поранених. Майже півтора мільйони мешканців були змушені виїхати із захоплених росіянами територій.

Бої за Іловайськ

Важливим і значним епізодом боротьби із російським агресором стали бої за місто Іловайськ наприкінці літа 2014 року. Сама назва міста стала для українців трагічним символом втрат. Але водночас це і безліч прикладів героїзму українських вояків, які вперше зіткнулись із такою великою кількістю російських регулярних військ.

Бої за важливий стратегічний об'єкт Донбасу, місто Іловайськ, тривали з 7 по 31 серпня 2014 року і були складовою частиною проведення операції Збройних Сил України з оточення міст Донецька та Макіївка. На початковому етапі операція розвивалась успішно: було звільнено низку населених пунктів і перервано зв'язок терористів між цими містами і Горлівкою та Єнакієвим. Для остаточного замикання кола навколо Донецька та Макіївки українським військам лишалось взяти Іловайськ.

Через цей задум Іловайськ став важливим стратегічним містом. Росіяни кинули на оборону міста значну частину окупаційних контингентів, які складались з місцевих бойовиків, російських та іноземних добровольців із російською зброєю. Для визволення Іловайська від окупації сформували групу з різних підрозділів: батальйони «Донбас», «Азов», «Дніпро-1», «Миротворець», «Шахтарськ», «Херсон», «Івано-Франківськ», «Світязь», бійці Добровольчого Українського корпусу «Правий Сектор». Всього у бойових діях в Іловайську та навколо нього було задіяне значне угруповання українських військ: понад 1500 військовослужбовців Збройних Сил України та близько 500 бійців добровольчих формувань, підпорядкованих Міністерству Внутрішніх Справ України. Однак до 23 серпня українським військам так і не вдалось повністю взяти Іловайськ.

Натомість Російська Федерація у ніч 23 на 24 серпня 2014 року розпочалось масове вторгнення регулярних російських військ в Україну. Всього проти українського війська було кинуте близько 8 тисяч військовослужбовців. У боях за Іловайськ брати участь 3,5 тис. осіб особового складу, 60 танків, 320 БМД (БМП), 60 гармат, 45 мінометів, 5 ПТРК.

Українські воїни почали битись в оточенні, а згодом пробились на південь від Іловайська, до села Многопілля. 27 серпня 2014 року Президент РФ пообіцяв

забезпечити українським підрозділам гуманітарний («зелений») коридор для виходу з оточення. Але це був підлий обман, і путінський «зелений коридор» став для наших військових справжньою дорогою смерті.

Наступного дня російське командування повідомило, що умови змінюються: вихід можливий без зброї та важкого озброєння. Ці умови були відхилені. В подальшому, була досягнута домовленість з представниками збройних сил РФ про вихід з технікою та зброєю. Вранці 29 серпня 2014 року розпочався вихід з оточення українських підрозділів, що опинилися в оточенні в районі Іловайська. Вже після його початку стало відомо, що умови виходу з оточення змінені, і російська сторона дозволить вихід українських підрозділів за одним маршрутом, без зброї, боєприпасів і техніки.

Офіцери ЗС РФ неодноразово відтягували час проходження через так званий «зелений коридор». Невдовзі стало відомо, що цей час був потрібен росіянам для інженерного облаштування засідок. Коли вони підготувались, російське командування дало дозвіл на вихід наших бійців із зачохленим озброєнням. За цей час підрозділи збройних сил Російської Федерації зайняли вигідні позиції та впритул розстріляли дві колони українських військ. Попри завідомо програшну позицію, українські бійці на марші дали бій і нанесли значні втрати російським підрозділам.

За офіційними даними, під час Іловайської операції (7-31 серпня 2014 року) та виходу з оточення 366 українських воїнів загинули, 429 – були поранені, 128 – потрапили в полон і 42 досі вважаються зниклими безвісти. Бої за Іловайськ стали для українців трагічним уроком. Після Іловайська стало зрозуміло: не можна довіряти російським обіцянкам, від кого б вони не йшли. За свою незалежність слід боротись. Здавалось би, вся українська історія ілюструє цю тезу. Але в ХХІ столітті для усвідомлення цієї просто тези багатьом українцям знадобився Іловайськ.

Саме 29 серпня є днем найбільших втрат українського війська. Тому на підтримку ініціатив громадськості та з метою гідного вшанування пам'яті військовослужбовців і учасників добровольчих формувань, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України Президент України підписав Указ «Про День пам'яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України» від 23.08.2019 року № 621, встановивши День пам'яті захисників України, які загинули в боротьбі за

незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України – пам'ятну дату, яка щорічно відзначається 29 серпня.

Скориставшись поразкою підрозділів ЗС України під Іловайськом, російські підрозділи просунулися на захід і, зокрема, захопили Тельманівський район з узбережжям Азовського моря до Маріуполя. Зазначені події невдовзі стали однією з причин укладання 5 вересня 2014 р. Мінських угод щодо тимчасового припинення вогню на фронті і початку політичного врегулювання.

Бої за Дебальцеве та Мінська угода 2015 року

Хід протистояння у 2016—2020

14 лютого 2018 року окупаційні війська РФ в Криму зняли блокпости на пунктах пропуску. 15 лютого 2018 року, під час проведення тренувань з протиповітряної оборони Збройних Сил України силами та засобами Повітряних Сил ЗС України було зафіксовано активізацію дій повітряної компоненти Повітряно-Космічних Сил Російської Федерації, вздовж східного повітряного кордону України

Винищувальна та бомбардувальна авіації країни агресора здійснювала вильоти з аеродромів Курськ, Міллерово, Гвардійське та Саки з максимальним наближенням до державного кордону України та лінії розмежування. Окрім того, група стратегічних бомбардувальників-ракетоносців Ту-95 у супроводі пари винищувачів Су-30 РФ проліт в повітряному просторі АР Крим та відпрацював умовні пуски крилатих ракет у напрямку материкової частини України.

Вдень 22 березня 2018 року, сили і засоби української ППО привели в бойову готовність після провокації авіації Росії в районі Чорного моря. Вдруге за місяць було зафіксовано провокативні дії з боку повітряної компоненти повітряно-космічних сил Російської Федерації, вздовж східного та південного повітряного кордону України. Виявивши загрозу зі сторони країни агресора усі визначені сили та засоби протиповітряної оборони були приведені в бойову готовність, задля відсічі у разі застосування авіації повітряно-космічних сил Російської Федерації. Винищувальна та бомбардувальна авіація Росії здійснювала вильоти з аеродромів Шайковка, Кримськ та Бельбек з максимальним наближенням до державного кордону України, лінії розмежування між материковою частиною України та АР Крим, а також з наближенням, до 40 кілометрів, до берегової лінії зі сторони Чорного моря з

подальшим польотом вздовж узбережжя Румунії, Республіки Болгарії та Республіки Туреччини. Окрім того, група дальніх стратегічних бомбардувальників-ракетоносців Ту-22, з повним боєкомплектom, у супроводі пари винищувачів Су-30 РФ здійснили політ у повітряному просторі АР Крим, Азовського та Чорного морів із відпрацювань певних умовних завдань зі здійснення ударів. За повідомленням, такі дії авіації Російської Федерації викликані передусім реакцією на проведення чергового етапу командно штабних тренувань у повітряних силах ЗСУ та з метою умовного відпрацювання блокади протоки Босфор. Навечір рівень бойової готовності було знижено до постійного чергування.

30 квітня — згідно Закону України система заходів, які передбачала АТО була доповнена комплексом військових і спеціальних організаційно-правових заходів ООС, загальне командування перейшло від СБУ до Об'єднаного оперативного штабу ЗС України під керівництвом Генерального штабу Збройних Сил України. Першим Командувачем Об'єднаних сил на Донбасі було призначено генерал-лейтенанта Сергія Наєва.

Інцидент у Керченській протоці

25 листопада 2018 року відбувся Бій біля Керченської протоки у якому МБАКи «Бердянськ», «Нікополь» та рейдовий буксир «Яни Капу» здійснювали плановий перехід з порту Одеси до порту Маріуполь Азовського моря. Буксир «Яни Капу» зазнав тарану з боку російського прикордонного корабля «Дон». Потім коли вони вийшли з 12-мильної зони катери ПС ФСБ РФ відкрили вогонь по корабельній групі Військово-Морських Сил ЗС України.

Ескалація російської агресії (2021—2022)

У 2021 році Росія розкритикувала масштабні військові навчання НАТО під назвою Defender-Europe 21, одні з найбільших військових навчань під проводом НАТО в Європі за останні десятиліття, які почалися у березні 2021 року. Військові навчання склалися з «майже одночасних операції на більш ніж 30 тренувальних ділянках» у Центральній та Східній Європі[66][67]. Представник України в Тристоронній контактній групі по Донбасу Олексій Арестович повідомив, що «початок масштабних навчань НАТО під назвою DefenderEurope 2021 означає „захист Європи“. Сценарій такий, що від Балтійського до Чорного моря ми відпрацьовуємо, ну, скажімо прямо, війну з Росією, сценарій збройного протистояння з Росією». 15 квітня 2021 року

речниця МЗС Росії Марія Захарова заявила, що лише на 2021 рік «НАТО планує сім військових навчань в Україні. Незабаром поблизу України розпочнеться активна фаза навчань DefenderEurope 2021, наймасштабніших навчань за багато років».

Наприкінці березня — на початку квітня 2021 року російські військові перекинули велику кількість озброєння і техніки з західної та центральної Росії, а також із Сибіру, в окупований Крим і навчальний центр Погоново за 17 км на південь від Воронежа. Спеціалісти з групи розвідки «Джейнс» виявили чотирнадцять російських військових частин з Центрального військового округу, які перемістилися під російсько-український кордон, назвавши це найбільшим неоголошеним військовим пересуванням після вторгнення в Крим 2014 року. Головнокомандувач Збройних сил України Руслан Хомчак повідомив, що Росія розмістила вздовж кордону двадцять вісім батальйонних тактичних груп і очікується, що буде доставлено ще двадцять п'ять, у тому числі в Брянській та Воронежській областях Росії (Західний військовий округ). Наступного дня російське державне інформаційне агентство ТАРС повідомило, що п'ятдесят її БТГ, що складаються з 15 000 солдатів, були зібрані для навчань у Південному військовому окрузі, до якого входить окупований Крим, а також він межує з зоною конфлікту на Донбасі. Станом на 9 квітня голова Державної прикордонної служби України підрахував, що 85 000 російських військових уже перебувають у Криму або в межах 40 км від українського кордону.

Президент України Володимир Зеленський розмовляв з американським президентом Джо Байденом і закликав членів НАТО прискорити рух України до членства в альянсі. Речник Кремля запевнив, що російські військові переміщення не становлять загрози, однак російський чиновник Дмитро Козак попередив, що російські сили можуть діяти для «захисту» російських громадян в Україні і будь-яка ескалація конфлікту означатиме «початок кінця України» – «не постріл в ногу, а в обличчя». На той час близько пів мільйона людей у самопроголошених ДНР і ЛНР отримали російські паспорти. Росія відмовилася від запрошення України взяти участь у зустрічі з Францією, Німеччиною та ОБСЄ. Канцлер Німеччини Ангела Меркель зателефонувала президентові Росії Володимиру Путіну з вимогою припинити нарощування військової загрози. Прес-секретар Білого дому США Джен Псакі оголосила на початку квітня 2021 року, що скупчення російських військ на кордоні з Україною було найбільшим з 2014 року.

24 березня Президент України Зеленський підписав Указ № 117/2021, яким затверджується «стратегія деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя».

17 квітня ФСБ затримала генерального консула України в Санкт-Петербурзі Олександра Сосонюка за звинуваченнями в шпигунстві, обвинувачуючи Сосонюка в спробі отримати секретну інформацію з баз даних. Міністерство закордонних справ Росії заявило, що викликало тимчасового повіреного у справах України Василя Покотила і повідомило йому, що Сосонюк має покинути країну до 22 квітня. Міністерство закордонних справ України згодом заявило, що Сосонюк був протриманий кілька годин, перш ніж був звільнений. МЗС також протестувало проти затримання Сосонюка та відкинуло звинувачення Росії, додавши, що видворить «старшого дипломата посольства Росії у Києві» у відповідь на «провокацію» протягом 72 годин з 19 квітня.

22 квітня міністр оборони Росії Сергій Шойгу оголосив про скорочення навчань із поверненням військ на бази до 1 травня, але залишивши обладнання на навчальному базі Погоново для щорічних навчань з Білоруссю у вересні 2021 року.

У вересні 2021 року Україна провела військові навчання з силами НАТО. Кремль попередив, що розширення військової інфраструктури НАТО в Україні перетне «червоні лінії» для президента Путіна. У вересні майже 200 тис. російських військовиків брали участь у великих спільних російсько-білоруських військових навчаннях «Захід-2021», зосереджених на «західному стратегічному напрямку», як його називає російський Генштаб.

Карта оцінки розвідки США щодо переміщення російських військ поблизу кордону з Україною станом на 3 грудня 2021 року. Згідно з оцінками, Росія розмістила близько 70 000 військовослужбовців, переважно на відстані 100—200 км від українського кордону. За оцінкою, чисельність може бути збільшена до 175 000 чоловік. Опубліковано: TheWashingtonPost.

У листопаді 2021 року Міністерство оборони Росії назвало розгортання кораблів ВМС США у Чорному морі «загрозою регіональній безпеці та стратегічній стабільності». У заяві міністерства сказано: «Справжньою метою діяльності США в Чорноморському регіоні є вивчення театру військових дій на випадок спроб Києва силою врегулювати конфлікт на Південному Сході».

13 листопада президент України Володимир Зеленський заявив, що Росія знову зібрала 100 тис. військових у прикордонній зоні, більше ніж за оцінками США —приблизно 70 тис. На початку листопада повідомлення про нарощування російської армії спонукали чиновників США попередити ЄС, що Росія може планувати вторгнення в Україну. Прес-секретар Кремля Дмитро Пєсков спростував звинувачення, що Росія готується до вторгнення в Україну. Він звинуватив Україну в «плануванні агресивних дій проти Донбасу». Пєсков закликав НАТО припинити «зосередження військового кулака» біля кордонів Росії та припинити озброювати Україну сучасною зброєю.

26 листопада президент Зеленський звинуватив Росію в підтримці плану повалення його уряду. Росія спростовувала його звинувачення.

30 листопада Путін заявив, що розширення присутності НАТО в Україні, особливо розгортання будь-яких ракет великої дальності, здатних завдати удару по Москві, або системи протиракетної оборони, подібно до Румунії та Польщі, було б питанням «червоної лінії» для Кремля. Він сказав, що ці системи протиракетної оборони можуть бути перетворені на пускові установки наступальних крилатих ракет великої дальності. За словами Путіна, «якщо якісь ударні системи з'являться на території України, час польоту до Москви становитиме 7-10 хвилин і п'ять хвилин у разі розгортання гіперзвукової зброї». Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг заявив: «Лише Україна та 30 союзників по НАТО вирішують, коли Україна буде готова приєднатися до НАТО. Росія не має права вето, Росія не має права голосу, і Росія не має права створювати сфери впливу, щоб спробувати контролювати своїх сусідів»

1 грудня Росія звинуватила Україну в розгортанні половини своєї армії — близько 125 тис. військовослужбовців — на Донбасі для протистояння проросійським сепаратистам. 3 грудня президент Путін розкритикував Україну за використання безпілотної турецького виробництва Bayraktar TB2 проти проросійських сепаратистів на Донбасі, заявивши, що цей крок порушує Мінські мирні угоди. 9 грудня Росія звинуватила Україну в переміщенні важкої артилерії до лінії фронту, де воюють російські окупаційні війська з українськими силами. Начальник російського Генерального штабу Валерій Герасимов заявив, що «поставки [НАТО] в Україну гелікоптерів, безпілотних літальних апаратів та літаків підштовхують українську владу

до різких і небезпечних кроків. Будь-які провокації української влади шляхом примусового врегулювання проблем Донбасу будуть придушені».

2 січня 2022 року президент Джо Байден розмовляв з президентом Зеленським і дав зрозуміти, що Сполучені Штати і їхні союзники та партнери дадуть рішучу відповідь у разі, якщо Росія вторгнеться в Україну.

17 січня російські війська та озброєння почали прибувати до Білорусі для спільних навчань «Союзницька рішучість», які планувалися в лютому 2022. Міністр оборони Великобританії Бен Воллес оголосив, що Великобританія постачатиме Україні протитанкове озброєння повітряним транспортом.

Співробітники розвідки США попередили, що Росія планує великий військовий наступ на Україну в січні 2022 року. Міністр оборони Ллойд Остін і генерал Марк Міллі, голова Об'єднаного комітету начальників штабів, заявили про готовність США підтримати антиросійське повстання в Україні. 19 січня 2022 року президент Джо Байден заявив, що, на його думку, Росія вторгнеться в Україну. Байден сказав, що повномасштабне вторгнення в Україну буде «найважливішим, що сталося у світі з погляду війни та миру» з часів Другої світової війни.

Сполучені Штати підрахували, що Росія може зібрати 175 тис. військовиків для вторгнення в Україну. Міністр оборони України Олексій Резніков зробив заяву, що «у нас 250 000 офіційних... військовослужбовців, 400 тис. ветеранів і 200 тис. резервістів. 175 тис. (не)достатньо, щоб поїхати в Україну». Резніков також сказав, що Росія може почати широкомасштабний напад на Україну наприкінці січня 2022 року.

Сполучені Штати звинуватили Росію у відправці диверсантів в Україну для проведення «операції під фальшивим прапором», яка створила б привід для вторгнення Росії в Україну. Міністр закордонних справ Росії Сергій Лавров відкинув звинувачення США як «повну дезінформацію». Кремль неодноразово заперечував, що має будь-які плани вторгнення в Україну.

24 січня 2022 року секретар Ради національної безпеки і оборони України Олексій Данилов заявив, що переміщення російських військ біля кордону України «не новина» і «ми не бачимо жодних підстав для заяв про повномасштабний наступ на нашу країну».

25 січня 2022 року міністр оборони України Олексій Резніков зробив заяву, що наразі не бачить загрози повномасштабного російського вторгнення в Україну.

Заступник міністра оборони України Ганна Маляр заявила, що різноманітних російських військ, зосереджених на кордонах України, «замало для повномасштабного вторгнення».

26 січня 2022 року НАТО відправило кораблі та винищувачі до Східної Європи. Сполучені Штати заявили, що 8 500 військових перебувають у бойовій готовності. США в офіційній відповіді Держсекретаря США Ентоні Блінкена відхилили вимогу Росії заборонити Україні вступити до НАТО.

28 січня 2022 року президент України Володимир Зеленський закликав Захід не створювати в його країні «паніку» через потенційне вторгнення Росії, оскільки постійні попередження про «неминучу» загрозу вторгнення ставлять під загрозу економіку України. Зеленський сказав, що «ми не бачимо більшої ескалації» ніж на початку 2021 року, коли почалося військове нарощування Росії.

2 лютого 2022 року заступник міністра закордонних справ Росії Олександр Грушко засудив ініціативу США скерувати додаткові війська до Європи на підтримку союзників по НАТО у зв'язку з ескалацією конфлікту між Росією та Україною. Він охарактеризував це як «деструктивний» і «невиправданий» крок, який лише посилить напруженість.

5 лютого 2022 року Росія відправила два літаки великої дальності, здатні патрулювати, у Білорусь у розпал напруженості навколо України.

Карта із зображенням двох імовірних російських планів, опублікованих окремо Bild і Центром стратегічних і міжнародних досліджень.

7 лютого 2022 року Володимир Путін і Еммануель Макрон зустрілися для марафонських переговорів у Кремлі, але 5-годинні переговори не дали жодного позитивного рішення.

11 лютого 2022 року радник Байдена з національної безпеки Джейк Салліван публічно попередив про ймовірність російського вторгнення в Україну до завершення зимових Олімпійських ігор 2022 року, закликаючи всіх американців негайно покинути Україну. Американська розвідка оприлюднила подробиці того, як може статися вторгнення Росії в Україну. Було передбачено можливість повітряних нальотів Росії, а також ракетних ударів, радіоелектронної боротьби з наступним наземним вторгненням. Високопоставлений чиновник адміністрації Байдена сказав журналістам: «Ми базуємо цю оцінку на тому, що ми бачимо на місцях на власні очі, а саме: продовження

нарощування Росії на кордоні з Україною і відсутність значущих доказів деескалації.» Розвідка США зазначила, що Росія планує вторгнутися в Україну 16 лютого 2022 року.

15 лютого 2022 року Росія заявила, що відвела частину своїх військ з українського кордону, яку дехто сприйняв як спробу деескалації. Однак ситуація залишалася невизначеною. Цей крок Росії викликав підозру з боку західних лідерів, яка ще більше посилилася після того, як того ж дня на Україну була здійснена кібератака, яку, як вважають, організувала Росія. Президент США Джо Байден не мав впевненості в тому, що Росія не вторгнеться, і закликав усіх американців в Україні негайно евакуюватися. Міністр закордонних справ Польщі Збігнєв Рау відвідав Москву, щоб обговорити поточну ситуацію з черговою спробою запобігти війні. Деякі джерела стверджували, що російські війська підійшли ще ближче до українського кордону, вони забезпечені медичними засобами, а також перебувають на вогневих позиціях.

16 лютого 2022 року, за даними розвідки США, до кордону з Україною було перекинуто ще близько 7 тис. російських військових. Це сталося через день після того, як Москва заявила, що відвела частину своїх військ від українського кордону. Як вважають США, вторгнення в Україну не відбулося.

17 лютого 2022 року будівлю українського дитячого садка обстріляли з артилерії. Була висловлена підозра, що обстріл здійснили російські війська. Внаслідок обстрілу ніхто не загинув, а Москва заперечила свою причетність до інциденту. Західні лідери попередили, що обстріл може бути операцією під «фальшивим прапором», яку Росія може використати для виправдання вторгнення в Україну.

20 лютого 2022 року президент Росії Володимир Путін заявив, що дипломатичні спроби врегулювати український конфлікт необхідно активізувати. Він наголосив, що для запобігання конфлікту НАТО має серйозно поставитися до вимог Москви щодо гарантій безпеки. Після телефонної розмови з президентом Франції Еммануелем Макроном Путін розкритикував НАТО за «завантаження в Україну складної зброї та боєприпасів».

21 лютого 2022 року указом Володимира Путіна визнано терористичні квазідержави «ДНР» та «ЛНР» як незалежні державні утворення, офіційно введено на територію України регулярну армію, а також підписано Договір про дружбу, співпрацю та обопільну допомогу з так званими ДНР і ЛНР.

22 лютого 2022 року Сполучені Штати та Велика Британія оголосили, що в найближчі дні почнуть вводити санкції проти Росії. Це сталося через день після того, як Путін заявив, що офіційно визнає «ДНР» і «ЛНР» незалежними регіонами, та почав вводити війська в ці частини Східної України. Путін стверджував, що присутність більшої кількості російських збройних сил є просто для підтримки миру, однак це викликало серйозну реакцію з боку світових лідерів. Того ж дня президент України Володимир Зеленський заявив, що розгляне можливість розриву дипломатичних відносин України з Росією.

23 лютого 2022 року президент України Володимир Зеленський оголосив надзвичайний стан на 30 днів для всієї України, за винятком Донецької та Луганської областей, які перебувають у режимі надзвичайного стану з 2014 року.

Увечері 23 лютого 2022 ватажки «ДНР» та «ЛНР» Денис Пушилін та Леонід Пасічник звернулись до Володимира Путіна з проханням про воєнну допомогу.